

щоправда, він зауважує, що сам процес передачі наукових знань може мати виховний вплив, якщо педагог щиро любить викладацьку справу: «Хочеш наукою виховувати учня, люби свою науку і знай її, і учні полюблять тебе і твою науку, і ти виховаєш їх...» [3, с. 231].

Співставляючи погляди Л. М. Толстого і Ж.-Ж. Руссо на теорію вільного виховання, відомий вчений, педагог, філософ С. І. Гессен зазначав: «Відомо, що Толстой, почавши з теорії освіти, скінчив теорією життя... Свобода не у «природі», а у «житті». Цим відрізняється вільна освіта Толстого від ідеалу вільного виховання Руссо».

Отже, ми бачимо, що обидва педагоги, незважаючи на кілька різних трактувань самого поняття свободи в освіті, повністю сходяться на думці, що держава і суспільство не повинні визначати цільові установки в педагогічному процесі.

Результати дослідження відкривають перспективи подальшого вивчення проблем розвитку освітньої діяльності у контексті теорії «вільного виховання». Подальший педагогічний пошук буде зосереджений на конкретизації освітньо-виховної діяльності Ж.-Ж. Руссо та Л. М. Толстого.

Список використаних джерел:

1. Ж.-Ж. Руссо Вибрані педагогічні твори. Т. 2. / Ж.-Ж. Руссо – М. : «Педагогіка», 2002. – 363 с.
2. Стеганцева Т.А. Історія освіти і педагогічної думки : Учеб. Для студ. вищ. навч. закладів. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕС, 2003. – 352 с.
3. Монорі, А.П. Педагогіка. / А.П. Монорі – М. : «Правда», 2001. – 314 с.

Крот А.Л.

студентка;

Біліченко П.Г.

кандидат педагогічних наук, доцент,

*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

РОЛЬ М.А. ТЕРЕЩЕНКА У РЕФОРМУВАННІ ЖІНОЧОЇ ГІМНАЗІЙНОЇ ОСВИТИ НА ГЛУХІВЩИНІ У КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Важливим компонентом освітньої системи будь-якої країни є ланка середньої освіти. В сучасних умовах реалізації в її структурі компонентів гендерної освіти і виховання цінним джерелом вдосконалення є вітчизняний історичний досвід. Перспективним у цьому напрямку є вивчення процесу розвитку жіночої гімназійної освіти в Україні у кінці ХІХ – початку ХХ ст.

На основі аналізу масиву даних нами з'ясовано, що важливу роль у процесі розвитку та вирішенні окремих питань діяльності даного типу навчальних закладів відігравали приватні підприємці-меценати.

В центрі нашого наукового пошуку є проблеми, пов'язані із розвитком Глухівської жіночої гімназії у зазначений історичний період. Так, у ході дослідження з'ясовано, що значну роль у її роботі відігравала сім'я відомих підприємців-меценатів Терещенків. Найактивнішим був Микола (Нікола) Артемович Терещенко.

Розглянувши питання розвитку жіночої освіти у регіоні, встановлено, що на початку 80-х років ХІХ ст. у повітовому місті Глухів існувала чотирикласна

прогімназія. Через деякий час глухівська громада виявила ініціативу, зважаючи на загальні потреби населення Глухова і навколишніх територій, реформувати її в повноцінну восьмикласну гімназію. Так, нами з'ясовано, що саме у доповіді Глухівського міського голови Б. А. Козачка від 7 жовтня 1893 року вперше було підняте питання про необхідність реорганізації існуючої чотирикласної прогімназії у повноцінну восьмикласну гімназію [1, с. 71]. Але, зважаючи на брак фінансів, було вирішено звернутися за матеріальною та організаційною допомогою до почесного громадянина міста Глухова М. А. Терещенка.

З'ясовано, що М. А. Терещенко дав позитивну відповідь щодо сприяння у цій справі. Так, на початку січня 1894 року, під час відвідин Глухова, він ознайомився зі станом жіночої освіти та пообіцяв, спершу в приватних розмовах з міським керівництвом, допомогти у вирішенні цієї проблеми. За кілька тижнів у заяві М. А. Терещенка на ім'я попечителя Київської навчальної округи повідомлялося: «В связи с назревшей в Глухове потребности в женском учебном заведении с законченным курсом, желая со своей стороны способствовать скорейшему осуществлению намеренья общественности города относительно преобразования существующей там женской четырехклассной гимназии, я жертвую на эти нужды 100 тыс. руб. Из указанного капитала я назначаю 40 тыс. руб. для сооружения каменного здания, а остальные 60 тыс. руб. в неприкосновенный фонд для содержания четырех старших классов. Если в будущем это заведение будет преобразовано, то указанный капитал остается навсегда собственностью образовательных учреждений города Глухова...» [2].

Із цієї заяви ми бачимо, що М. А. Терещенко зацікавився цією проблемою і мав рішучий намір сприяти її вирішенню, взявши на себе матеріальні та організаційні питання. Крім того, розмірковуючи стратегічно, він не бажав марно і необдуманно передавати такі великі кошти місцевій владі. Він захищав їх від розкрадання та переведення в інші фонди витрат.

10 лютого 1894 р., на засіданні Глухівської міської думи, повторно було розглянуто питання про реорганізацію прогімназії в повну гімназію і були прийняті конкретні рішення щодо його вирішення: «Разрешить преобразовать, Глуховскую женскую прогимназию оставляя при ней существующий подготовительный класс и начать это преобразование постепенно с начала будущего учебного года не выжидая постройки нового здания гимназии, на время прогимназия будет размещена в наемном доме, где имеется свободное и удобное помещение для 5 и 6 классов, ко времени же открытия 7 и 8 классов постройка здания закончиться» [3].

Отже, як бачимо на період зведення будівлі, навчальний процес не переривався.

19 серпня 1894 року, після урочистого молебню, перед початком навчання, був відкритий 5 клас реформованої Глухівської жіночої гімназії у складі 17 учениць. Хочемо зазначити, що наявні історичні документи свідчать про високу персональну зацікавленість і відповідальність М. А. Терещенка, що дозволила не затягувати справу реорганізації. Не зважаючи на певний бюрократизм влади питання було розв'язано організаційно і законодавчо менше ніж за півроку. На той час це було надзвичайно оперативно.

Обов'язки почесних попечителів цієї гімназії взяли на себе Микола Артемович Терещенко та його дружина Пелагея Георгіївна. У подальшій історії гімназії вони неодноразово приходили на допомогу у вирішенні фінансових і організаційних питань. Завдяки їм гімназія була забезпечена новими меблями, навчально-допоміжними колекціями та посібниками, мала фундаментальну та учнівську бібліотеку, фізичний кабінет та кабінет природничих наук [1, с. 73].

З'ясовано, що витрати на будівництво будинку перевищили відведену суму і тому, в 1896 році М. А. Терещенко пожертвував ще 19854 крб. 96 коп. і загальні

витрати на новобудову досягли 61550 крб. [4, с. 17]. Будинок гімназії був введений в експлуатацію у 1896 році.

М. А. Терещенко контролював будівництво, вимагаючи дотримання не лише часових термінів, але і якості робіт. Це дозволило створити якісні умови для навчання гімназисток. Будівля колишньої гімназії функціонує і сьогодні, у ній працює загальноосвітня школа I-III ступенів № 1.

Історичні дані свідчать про те, що жіноча гімназія набула широкої популярності серед місцевого населення. Із кожним роком конкурс на вступ учениць зростав. Тому у 1898 році попечителю Київської навчальної округи надійшло прохання від Глухівської міської управи про надання права першочергового прийому до гімназії дітей глухівчан, аргументуючи це великими витратами міста на неї. Дійсно, нами з'ясовано, що чисельність учениць перевищувала проектні можливості навчального закладу. У ньому навчалось 336 дівчат, а будівля була розрахована на 250 учениць. Із них глухівчанок – 199 (58,7%) від загальної кількості, із повіту – 56 (16,5%), із інших повітів – 84 особи (24,7%) [5]. Але 22 червня 1900 року Глухову було відмовлено в наданні права першочергово приймати на навчання до гімназії глухівчанок [4, с. 25]. Нам, поки що, не вдалося виявити аргументацію такого рішення.

Отже, як бачимо із дослідження проблеми історії розвитку Глухівської жіночої гімназії у ранній період її існування, вона на деякий час (близько 10 років) стала центром жіночої середньої освіти в усьому регіоні. Великий вклад у її становлення та розвиток зробив відомий меценат М. А. Терещенко. Розуміємо, що означена проблема не вичерпується наведеними матеріалами. І у подальших наших дослідженнях ми детально розглянемо зміст, форми та методи навчання і виховання у цьому навчальному закладі.

Список використаних джерел:

1. Жукова С.П. Благодійницька діяльність родини Терещенків у культурно-освітній справі Глухова / С.П. Жукова // Збереження історико-культурних надбань Глухівщини (Матеріали першої науково-практичної конференції 18 квітня 2002 р.). – Глухів, 2002. – С. 70–81.

2. ЦДАК ф. 707, оп. 145, спр. 39, арк. 1–1 зв., 7 ; Дело управления Киевского учебного округа о преобразовании Глуховской 4-классной женской прогимназии в полную гимназию.

3. Так само, арк. 2.

4. Освещение здания Глуховской женской гимназии 22 сентября 1896 года. – Глухов, 1897. – 71 с.

5. ЦДАК ф. 707, оп. 145, спр. 39, арк. 45– 1 зв., 7 ; Дело управления Киевского учебного округа о преобразовании Глуховской 4-классной женской прогимназии в полную гимназию.